

В.С. Білоус

(Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)

**Потужна електронна бібліотека – стратегія розвитку бібліотеки
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського**

Вимоги сучасного суспільства до бібліотек як до інформаційних центрів, визначають вектори розвитку бібліотечних процесів – якісне та оперативне бібліографічно-інформаційне обслуговування, формування інформаційного поля та швидкого доступу до інформації, реорганізація діяльності шляхом нарощування інформаційного потенціалу, інтеграція бібліотечних ресурсів. Сьогодні вищі навчальні заклади, які працюють в умовах реформування, чекають змін і від бібліотек, мобільності та якості в інформаційному забезпеченні. Перед бібліотекою постає виконання високої місії переходу від інформаційного суспільства до відкритої бібліотеки та суспільства знань [1, с.44].

Для задоволення потреб користувача освітянської галузі, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, гармонічно поєднуючи традиційні інформаційні ресурси, засвоює та активно впроваджує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій в бібліотечні процеси, працює над формуванням потужної електронної бібліотеки. Саме бібліотека взяла на себе значну роль у формуванні електронних масивів наукових знань та організації доступу до них.

Пріоритетними напрямками діяльності бібліотеки педуніверситету є:

- формування потужної електронної бібліотеки із забезпеченням віддаленого доступу до електронного каталогу й електронних джерел;

- подальше формування електронної бібліотеки, що є індикатором статусу університету.

Серед напрямів роботи бібліотеки – розширення спектру вторинної інформації, створення репозитарію відкритого доступу (цифрових колекцій наукових статей науковців університету), створення реферативної продукції з метою повноцінного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі, сприяння підвищенню ефективності наукових досліджень у галузі педагогіки, психології, методик викладання окремих навчальних дисциплін, впровадження окремих предметів, досягнень науки, техніки, передового досвіду.

Бібліотека педуніверситету поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи роботи, вирішує проблеми культурно-просвітницької діяльності, впроваджує інноваційні бібліотечні технології.

Стан навчально-методичного та інформаційного забезпечення бібліотеки є частиною глобальної системи управління та контролю якості ВНЗ, що охоплює навчання, науково-дослідницьку роботу, керівництво та управління, співвідношення між традицією та інноваціями, здатністю задовольняти потреби користувачів.

В бібліотеці Вінницького педуніверситету комп'ютерний парк становить 52 ПК, з них 14 – для персоналу бібліотеки. З метою управління і створення інформаційно-бібліотечного фонду використовується програмний комплекс АІБС «ІРБІС», що здійснює підтримку наступних функцій: комплектування та обробку видань; інформаційне обслуговування читачів; створення ЕК та електронної картотеки забезпеченості навчального процесу навчально-методичною літературою; формування і використання фонду електронних видань та повнотекстових БД; створення та використання системи обліку читачів та їх відвідування; забезпечення доступу до ЕК та БД. У 2010 році університет став учасником програми корпорації Microsoft Office з сприяння навчальній діяльності. В рамках даного проекту бібліотека отримала безкоштовне програмне забезпечення Windows 7 Student Edition, яке встановлено на ПК бібліотеки.

Для забезпечення інформацією навчально-виховного та дослідницького процесу активізується діяльність з формування електронної бібліотеки. В поняття електронна бібліотека входить весь комплекс технічних, програмних та інформаційних засобів, який забезпечує ряд послуг, необхідних для підтримки наукового та навчального процесів на базі сучасних комп'ютерних технологій. Електронна бібліотека університету – основа інтегрованої технологічної системи доступу до електронних загальноосвітніх ресурсів. Її завдання – зменшення часу на пошук необхідних матеріалів та загальних затрат на їх одержання, тобто забезпечення оперативного бібліотечного і інформаційного обслуговування.

Основні компоненти електронної бібліотеки: електронний каталог, інформаційно-пошукова система, БД повнотекстових видань, зала електронної інформації, система електронної доставки документів, система створення електронних навчальних матеріалів, яка забезпечує підсистеми (авторизація доступу, обміну, оперативного аналізу статистичної інформації).

Електронна бібліотека сприяє підвищенню рівня навчального процесу, інформаційно підтримує навчальний процес та навчальну роботу в університеті. Створення потужної електронної бібліотеки підвищує загальний рівень викладання та престижу навчального закладу. Саме створення потужної електронна бібліотека є стратегією розвитку бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наразі створено електронну бібліотеку – сукупність електронних ресурсів і супутніх технічних можливостей для створення, пошуку і використання інформації [5, 100]. Стрімко поповнюється медіа фонд бібліотеки, що нараховує більше 500 одиниць зберігання.

З метою оптимізації інформаційного забезпечення різних категорій користувачів бібліотека взяла курс на використання ресурсів глобальних мереж та створення власних інформаційних ресурсів, активно нарощують потужності електронні ресурси власної генерації. Поряд з традиційними каталогами й картотеками функціонує електронний каталог, який становить 17 БД (понад 150 тис. записів), в т.ч. 10 –

доступних користувачеві (більше 140 тис.). БД “Книга” – понад 16 тис. записів, “Аналітичні описи” – близько 90 тис., “Наукові праці викладачів” – понад 15 тис.) та ін. У фонді бібліотеки понад 600 електронних підручників та навчальних посібників. З метою відображення всіх документів в ЕК, поповнення бази даних “Книга”, в умовах активного розвитку інформаційних технологій проводиться ретроспективна конверсія фонду. Цією копіткою роботою займається весь колектив. Бібліотека вибрала шлях складніший, не від сканування карток та створення імідж-каталогу, а безпосередньо, звіряючи документ з каталогом. Під час ретровведення проводиться глобальне редагування каталогу, перевірка інвентарних книг, правильність (при необхідності) бібліографічного опису на картці, здійснюється повний бібліографічний запис за новими стандартами.

Успішно відпрацьовуються технології з формування БД «Авторитетні файли», «Індивідуальні автори», «Повнотекстові БД». В БД “Повнотекстові видання” (більше 2 тис.) здійснюється формування як на основі загальнодоступних документів мережі Інтернет, так і шляхом сканування та розробки власних повнотекстових документів, з урахуванням особливостей вимог користувачів, навчальних планів, інформаційно-пошукових систем та державних бібліотечних стандартів.

Електронна бібліотека докорінно змінила принцип інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки: звертаючись до системи користувач отримує не тільки посилання (бібліографію та реферат джерела), а й сам документ (повну копію). Основні завдання, які ставить електронна бібліотека:

- тематичне упорядкування накопичених масивів інформації для реалізації інформаційного пошуку та задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки;
- аналітико-синтетичне опрацювання електронних документів;
- надання комфортного доступу до наукової інформації;
- ефективність швидкого доступу та використання електронних ресурсів бібліотеки.

Формування електронних ресурсів здійснюється такими засобами: мануальними (набір текстової інформації, створення цифрових малюнків тощо), автоматизованими (методи сканування тексту, малюнків, поповнення ЕБ готовими електронними документами: мультимедіа виданнями, відео тощо); автоматичними (використання пошукових робіт індексування та накопичення інформації, система імпорту електронних документів тощо).

Поява комп'ютерних інформаційно-пошукових систем у бібліотеці вимагає розвиток спеціалізованих навичок: розуміння представлення інформації в базах, уміння вибирати область пошуку, використання ключових слів. На часі активно впроваджуються та популяризуються бібліотечно-інформаційні ресурси, створюються нові масиви власних електронних продуктів, використовується широкий спектр лінгвістичних технологій інформаційного пошуку та забезпечення оперативного доступу до інформації.

Персонал бібліотеки розширює методи та засоби роботи з інформаційними потоками, засвоює технологію архівування джерел електронної інформації і їх аналітико-синтетичного оброблення, а також створення і багатоаспектного використання нових інформаційних продуктів. Бібліотека освоює інтегрований технологічний цикл, що включає послідовність наукомістких процесів комп'ютерного опрацювання документних масивів: бібліографування, реферування, підготовка аналітичних матеріалів, проведення статистичних досліджень.

Для бібліотекаря важливим є уміння правильно оцінювати одержану інформацію, використовувати її, зберігати й переробляти, при необхідності передавати для колективного користування, створювати нову інформацію на якісно новому рівні.

Бібліотека займається пошуком, аналізом і збереженням електронної продукції, забезпечує доступ до електронних ресурсів, проводить каталогізацію електронної продукції, проводить діяльність щодо пошуку, відбору, обробки та первинного аналізу дедалі зростаючих масивів інформації. Бібліотека виконує функції збирання,

аналітико-синтетичного перероблення та поширення інформації, забезпечує до них широкий доступ.

Для оптимального використання накопичених у ній багатств, бібліотека забезпечує їх упорядкування, структурування і продуктивну організацію функціонування в інформаційних системах. Для підтримки збереження даних в бібліотеці ведеться локальне резервування даних.

Об'єктами для створення колекції електронних документів у вигляді файлів з текстовою, графічною або мультимедійною інформацією є:

- електронні копії поцифрованих документальних колекцій (частин фонду активного попиту, краєзнавчого фонду, фонду рідкісних та цінних видань та ін.);
- вибірково-електронні копії статей, які формуються на основі послуг сканування;
- електронні версії літературних та публіцистичних видань вітчизняних, місцевих авторів.

Електронна бібліотека тільки тоді стає бібліотекою в загальноприйнятому сенсі, коли в ній ведеться робота з користувачами (електронна реєстрація користувачів, облік виконаних довідок, замовлень).

Бібліотека шукає нові підходи до процесу обслуговування, вдосконалює свою діяльність, розширює при цьому спектр бібліотечно-інформаційних послуг, форму й зміст роботи з метою забезпечення повноти доступності, оперативності інформації.

У бібліотеці функціонує зала електронної інформації (ЗЕІ) на 40 АРМ з підключенням до локальної бібліотечної мережі, університетської та Інтернет, що дозволяє ефективно використовувати інформаційні технології в передачі та засвоєнні навчального матеріалу, надає широкого доступу студентам до електронної навчально-методичної інформації, електронним навчальним посібникам.

Перед введенням в експлуатацію зали електронної інформації персонал бібліотеки вивчав досвід інших бібліотек, набував навички кваліфікованого консультування з використання електронних ресурсів в локальній мережі та мережі Інтернет, використання документів на машинозчитуваних носіях інформації,

розробляв технологічні інструкції, питання обліку електронних ресурсів в сфері бібліотечної статистичної інформації. Впровадження в роботу нових технологій, функціонування зали електронної інформації з наданням доступу до Інтернету внесло зміну в процес обслуговування, у взаємовідносини з користувачами, запропоновано їм принципово нові послуги. Із введенням комп'ютеризації бібліотечних процесів читачі відчули суттєві зміни на краще в обслуговуванні. З відкриттям електронної зали зросла можливість використовувати Інтернет і повнотекстові бази, а також користуватися електронними документами з фонду бібліотеки. Особливо швидко зростає попит на електронні ресурси, посилюється інтерес до повнотекстових документів, поданих в електронному форматі.

Бібліотечний працівник є посередником між користувачем та інформацією, а бібліотека – комунікаційний канал, який забезпечує рух документної інформації у часі і просторі. Бібліотекарі надають консультації, довідки з питань використання довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, в т. ч. ЕК та з питань використання та експлуатації техніки. Бібліотека постійно вдосконалює методи роботи, нові бібліотечно-бібліографічні послуги, вивчає та впроваджує нові сторони та форми діяльності, надає широкий спектр консультаційних послуг.

Процес впровадження нових інформаційних технологій в діяльність бібліотеки досяг певного рівня – відкрито широкий доступ користувачів до електронного ресурсу бібліотеки; надається ряд сервісів: сканування, друк, копіювання інформації, електронна доставка документів на адреси користувачів, консультації, довідки як на основі ЕК, Інтернет-довідки, телефонні довідки.

Бібліотека має великий досвід у галузі традиційного формування та пошуку документів й набуває досвіду одержання необхідної інформації із зовнішніх джерел, їх зберігання та використання [9, 19].

Створення Інтернет-мережі в бібліотеці дав змогу бібліотеці не тільки одержати доступ до всесвітніх сховищ інформації, а й самим влитися у світовий інформаційний простір, створити свою сторінку, розмістити інформацію про власні ресурси.

Продовжуємо ведення веб-сайту бібліотеки, який є складовою частиною сайту університету, віртуальним обличчям бібліотеки. Вдосконалюється дизайн та структура модуля бібліотеки на сайті, структура, контент, стиль та способи подачі матеріалу, репертуар інформаційних продуктів та послуг, значно розширено список посилань на світові електронні ресурси мережі Інтернет. Зокрема, створено навігатор за освітніми ресурсами мережі Інтернет з розподілом за навчальними дисциплінами. Сайт відкритий для доступу і в локальній мережі бібліотеки, мережі науково-інформаційного центру університету. Бібліотека через веб-сайт надає інформацію про ресурси, що зберігаються у фонді. Підтримка й розвиток сайту – важлива частина інформаційної роботи бібліотеки.

Інформаційний простір значно розширився, став ближчий завдяки наявності веб-сайту, ЕК, БД з повнотекстовими ресурсами. Використання Інтернет-технологій відкрило нові можливості у віртуальному обміні документами, доступі до світових електронних ресурсів, віртуальної інформації, електронної доставки документів.

Бібліотека вивчає нові сторони діяльності та впроваджує різні нові форми роботи – надання широкого спектру консультаційних послуг користувачам.

Сучасний читач прагне швидкої інформації і в комфортних умовах, можливість працювати в ЕК, мати доступ до повнотекстових видань. Бібліотека надає користувачам:

- можливість пошуку в ЕК здійснення електронного замовлення в локальній бібліотечній мережі та через мережу Інтернет;
- можливість доступу до повнотекстових видань;
- одержання електронної копії документів;
- наявність безкоштовного Інтернету в електронній залі і можливість працювати майже без особливих обмежень;
- чіткий зрозумілий інтерфейс доступу до ЕК бібліотеки.

В практиці роботи бібліотеки існують негативні моменти в обслуговуванні «електронного» покоління студентів та їх недостатнє уміння працювати з джерелами інформації. Бібліотекарі з хвилюванням спостерігають процес відчуження читачів від

бібліотек та їх ЕК на користь Інтернет-пошукачів, які індексують веб-сайти незалежно від їх якості і авторитетності. Працівники бібліотеки проводять пошук релевантної інформації в ЕК та базах даних бібліотек не лише України. Структуруючи Інтернет-ресурси бібліотекарі виступають провайдерами якісної інформації, які надають доступ до електронних інформаційних ресурсів, навчають ефективно шукати інформацію в Інтернеті та користуватися сучасними інформаційними технологіями.

Серед можливих способів підвищення привабливості та користі бібліотечних ресурсів і веб-сайту є:

- покращення якості і привабливості ЕК шляхом лінкування додаткової інформації до традиційних бібліотечних описів видань. Це можуть бути додання: гіперсилок на анотації, змісту, зображення обкладинок (палітурок), рецензії, безпосередньо повних текстів документів, рекомендованої літератури;
- створення і надання доступу до більш загальних і авторитетних колекцій ЕР шляхом збору метаданих;
- оптимізація ЕК і веб-сайту бібліотеки для полегшення їх індексування безкоштовними пошуковими системами Інтернету. В цьому випадку списки результативного пошуку популярних інтернетівських пошукачів включають і гіперсилки на записи в ЕК з підказкою про бібліотеки, де можна знайти відповідну книгу;
- впровадження цілодобових довідково-бібліографічних послуг електронною поштою і через веб-сайт бібліотеки;
- збір та аналіз даних з використання ЕР, оцінка ступеню задоволення користувачами, та якість послуг вендорів;
- координація користувачів та технічних служб бібліотеки для забезпечення ефективною інтеграції ЕР з навчально-освітнім завданням університету, розробка стратегій оцінки ЕР та послуг користувачів;

- координація роботи в галузі ЕР з іншими відділами бібліотеки для забезпечення якісного та своєчасного доступу читача до ЕР, створення належних умов для спільного вирішення проблеми бібліотечно-бібліографічного обслуговування;
- моніторинг тенденцій і інноваційних технологій в галузі управління ЕР;
- рекомендації та впровадження нових ініціатив в галузі ЕР, у відповідності до потреб бібліотеки та їх користувачів;
- розробка програм дистанційного навчання в якості координатора в локальній бібліотечній та університетській мережі, проведення консультацій, інструктажу.

Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, вимагає систематичного вивчення нових технологій. Життя вимагає підвищення інформаційного рівня бібліотекаря, який має вільно орієнтуватися в інформаційних ресурсах – як традиційному так і електронному. Лише за таких умов він зможе сприяти інтелектуалізації користувачів та бути навігатором сучасному інформаційному просторі. Існуюча практика формування електронних ресурсів вимагає від бібліотекарів інформаційної грамотності, інформаційної освіти, які тісно пов'язані з інформаційною (електронною) культурою.

Перспективи свого розвитку бібліотека пов'язує з впровадженням нових інформаційних технологій, орієнтованих на надання швидкого доступу до якісної інформації, подальше підвищення комфортності в обслуговуванні користувачів.

В стратегічних планах бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – створення потужної електронної бібліотеки з вільним доступом до електронних ресурсів, що сприятиме розвитку бібліотеки як ресурсного науково-інформаційного центру та співвідноситиметься з тенденціями і концепцією стратегічного розвитку університету.

Література

1. Журавльова І. Доступність і відкритість інформації у стратегії розвитку бібліотеки ВНЗ / Ірина Журавльова // Вища школа. – 2008. – № 7. – С.44-54.
2. Звіт бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за 2010 р. – Вінниця, 2010, 65 л., дод.
3. Иванов В. К. Электронная библиотека как индикатор статуса университета / В. К. Иванов // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – № 8. – С. 22-31.
4. Куровский В. Л. Управление качеством информационной обеспеченности вузовской б-ки / В.Л. Куровский, А.А.Поплова // Пед. образование и наука. – 2009. – № 3 – С.38-42.
5. Майстрович Т. В. Электронный документ в библиотеке : научно-методическое пособие / Т. В. Майстрович. – М. : Либерея –Бибинформ, 2007. – 144 с.
6. Матвієнко О. В. Інформаційна культура особистості: освітньо-виховний контекст : навч.-метод. посібник / О. В. Матвієнко. – К. : Ун -т економіки та права «Крок», 2006. – 116 с.
7. Новітні інформаційні технології в університетській бібліотеці / Л. Габова та ін. // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 4. – С. 17-18.
8. Свобода А. Бібліотеки інформаційного суспільства : ціннісні орієнтири діяльності / А. Свобода // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 6. – С. 29-33.
9. Туровська Л. Сучасний бібліотекар у системі інформаційних комунікацій наукової бібліотеки / Л. Туровська // Бібліотечний форум України. – 2006. – №3 (13). – С. 17-19.

Білоус Валентина Степанівна

директор бібліотеки Вінницького
державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32

м. Вінниця

21100

т. (0432)26-51-98; (0432)27-59-46

vspu-lib@mail.ru

<http://www.vspu.edu.ua/>